

Bladgroen

is een uitgave van de Milieuvereniging Land van Cuijk

Bladgroen met o.a.:

Verkiezingsbeloften

Mens en Natuur

Heerlijkheid Land van Cuijk

Voorjaar
JAARGANG 43 - NR. 1   Februari 2022

*Milieuvereniging Land van Cuijk ...
 bezig voor een beter milieu*

COLOFON

BLADgroen is het verenigingsblad van de Milieuvereniging Land van Cuijk. Het informeert leden en anderen over natuur en milieu in de ruimste zin. Het verschijnt in een oplage van circa 250 stuks.

Redactie BLADgroen:

bladgroen@mlvc.nl
Maiken Larsen
Wygard Braspenning
Jan Reijnen.

BLADgroen verschijnt in principe drie maal per jaar. Copy dient verband te houden met 'natuur en milieu in de ruimste zin des woords' in het Land van Cuijk. Iedereen kan artikelen schrijven, de redactie bepaalt of deze in overeenstemming zijn met het huishoudelijk reglement van BLADgroen. Overname van tekst met bronvermelding is toegestaan.

Opmaak en druk: dot-Kom Design

Dagelijks bestuur:

Theo Wijnhoven, voorzitter
Jan Reijnen, secretaris
Harrie van de Wetering,
penningmeester ledenadministratie

Secretariaat MLvC:

Beerseweg 10, 5451 NS Mill.
Tel. (0485) 45 10 71
secretariaat@mlvc.nl

Banknr: NL85 TRIO 0197 9101 30

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap bedraagt minimaal € 17,50 per jaar voor leden-abonnees. Voor elk volgend lid uit het gezin of andere levensvorm geldt een bedrag van € 2,50 per jaar. Het lidmaatschap kan ieder moment ingaan. De contributie wordt geheven vanaf de maand waarin men lid is geworden en is evenredig aan het aantal maanden van het jaar waarin men lid is geworden. Het lidmaatschap wordt automatisch voor een jaar verlengd, tenzij uiterlijk 30 november van het lopende jaar bericht van opzegging is ontvangen. Donateurs m/v, die minimaal € 17,50 betalen ontvangen ook BLADgroen. Aanmelden kan bij het secretariaat. De MLvC is aangesloten bij de Brabantse Milieu-Federatie (BMF) te Tilburg.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Nieuwe werkgroep politiek	4
De mens: van uitbater tot deel van de natuur	5
Land van Cuijk: Op weg naar een nieuwe heerlijkheid ..	7

Katern Biodiversiteit

Verkiezingsbeloften - biodiversiteit	9
Lokale biodiversiteit bedreigd	10
Hoe werken we aan biodiversiteit als overal in ons landschap bestrijdingsmiddelen zijn?	14
EVZ's snelwegen voor de natuur	17

Column - Geloofwaardigheid	20

Katern veeteelt

Verkiezingsbeloften - veeteelt	21
Vèrrekes, koei en kiepe	22

Katern energie en klimaat

Verkiezingsbeloften - energie en klimaat	24
Klimaat en biodiversiteit kunnen prima samengaan ...	25
Kun je zonneparken in het landschap laten passen ...	29

Voorwoord

Bladgroen februari 2022

De eerste Bladgroen van 2022 is de eerste in de nieuwe gemeente Land van Cuijk. Vanwege drukke werkzaamheden heeft Sylvia van Duijnhoven haar eindredacteurschap moeten neerleggen. We bedanken Sylvia voor de vele jaren dat ze deel heeft uitgemaakt van de redactie. Gelukkig hebben we snel versterking gevonden: Maiken Larsen. In dit blad staan al een aantal artikelen van haar. Deze editie is gericht op de nieuwe gemeenteraad. In november 2021 hebben we alle partijen die aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnamen een aantal vragen over voor

ons belangrijke thema's voorgelegd. Naast een samenvatting van de standpunten van de verkozen partijen geven wij de gemeenteraadsleden onze visie op deze kwesties ter overweging. We doen dit in een drietal katernen: over biodiversiteit, over veeteelt en over energie en klimaat. Aan de kwesties en hun oplossingen ligt de relatie tussen mens en natuur ten grondslag. We beginnen deze uitgave dan ook met deze relatie. Dan is er aandacht voor waar we nu staan. Hoe wordt lokaal de biodiversiteit bedreigd en met welke gevolgen? Een actueel onderzoek toont aan

hoe bestrijdingsmiddelen zich overal hebben verspreid. En we zien steeds weer dat maatregelen voor de veeteelt de natuur niet helpen.

Waar bewegen we ons naar toe? Hierop wordt in het artikel over de Heerlijkheid ingegaan. In het energiekatern komt perspectief voor hoe de energietransitie en specifiek zonnepanelen samen kunnen gaan met het bewaren en promoten van de biodiversiteit. En uiteraard is er weer een column van onze voorzitter. Veel leesplezier

Namens de redactie: Jan Reijnen

Nieuwe werkgroep politiek

Met de net geïnstalleerde gemeenteraad voor het nieuwe Land van Cuijk starten we een nieuwe werkgroep. Deze werkgroep gaat de lokale politiek actief volgen en zal regelmatig in gesprek gaan met gemeenteraadsleden en bestuurders. Uiteraard komt de vereniging al vanaf haar start via de politiek op voor de milieubelangen, maar dit is vaak reactief. De hoop is nu dat deze werkgroep proactief en gestructureerd kan werken en ervoor kan zorgen dat we breder gehoord worden en meer effect sorteren.

Het tij lijkt mee te zitten. Bij de video-opnames van de kandidaat-raadsleden

voor de verkiezingen merkten we een welwillendheid tot gesprek. Daar borduren we graag op verder. Steeds meer mensen in deze tijd willen een meer duurzame wereld. Toch sneuvelt dit ideaal te snel bij afweging met andere belangen. We willen ervoor zorgen dat milieubelangen en het belang van de toekomst van onze kinderen voor de partijen helder is. Van de 352 km² die het Land van Cuijk nu beslaat zullen de nieuwe raadsleden lang niet alle hoeken goed kennen, laat staan de gevolgen van plannen daar op het milieu, op de biodiversiteit en het klimaat. Door gesprek en goed te informeren, hoopt deze werkgroep

dat we naar een Duurzaam Land van Cuijk kunnen bewegen.

We vinden dat iedereen zelf actie dient te ondernemen als er iets in zijn omgeving speelt. Soms is onze ondersteuning gewenst. We roepen daarom op om recente milieuvraagstukken en duurzaamheidskwesties in het Land van Cuijk die politieke aandacht behoeven te melden bij ons secretariaat (secretariaat@mlvc.nl). De werkgroep gaat vervolgens na of en hoe we er bij de politiek mee aan de slag gaan.

De mens: van uitbater tot deel van de natuur

Door Wygard Braspenning

Naar schatting sterven er per etmaal op deze planeet vijf tot twintig planten- en diersoorten uit door menselijk toedoen. Per minuut wordt er een hectare tropisch regenwoud gekapt. We laten de natuur steeds minder ruimte; we putten haar steeds verder uit. Over de rampzalige gevolgen zullen velen het met elkaar eens zijn. Maar, hebben we daar ook het recht toe? Van wie is de natuur nou eigenlijk? Al in 1967 publiceerde Lynn White in het gezaghebbende tijdschrift *Science* het spraakmakende artikel *The Historical Roots of our Ecological Crisis* (de historische wortels van onze ecologische crisis). Hierin betoogde hij dat de oorzaak van de crisis gelegen was in de despotische (grond)houding die de westerse cultuur ontwikkeld had ten aanzien van de natuur; een houding waarin de natuur gezien wordt als niet meer dan een object van exploitatie en gebruik.

Hoe is die houding ontstaan en wat heeft daarbij een rol gespeeld?

In de westerse grondhouding (basisbeeld) zag de mens zichzelf eeuwenlang als heerser over de natuur. In de afgelopen decennia heeft er een historische verschuiving plaatsgevonden, naar partner en participant van de natuur. Al onze (individuele) handelingen en keuzes zijn van wezenlijk belang voor mens en natuur. Ook godsdienst en de daarmee samenhangende religieuze cultuur heeft daarin een belangrijke rol

gespeeld. Met name het christendom en haar interpretatie van de rol van de mens ten opzichte van de natuur heeft die dominante rol van de mens sterk beïnvloed.

De rentmeester

Critici van de westerse houding waarin de mens zichzelf ziet als heerser over of als eigenaar van de natuur, hebben vaak de beschuldigende vinger gericht naar het Bijbelse boek *Genesis* en in het bijzonder naar de woorden: "Vervult de aarde en onderwerpt haar...". Deze weinig zachtzinnig klinkende tekstpassage heeft in onze

cultuur inderdaad een grote betekenis gehad die weinig goeds voor de natuur gebracht heeft. Bijbelgeleerden wijzen er echter op dat deze woorden in de context van het jodendom heel anders gelezen worden dan in de christelijke traditie gebeurd is. De Hebreeuwse bijbel spooft vooral aan tot een harmonische relatie tussen mens en natuur. Volgens de Thora behoort de schepping Jaweh toe. De mens mag de aarde bewerken; hij moet haar zelfs bewerken om in zijn levensonderhoud te voorzien. Maar hij dient haar ook, als een goed rentmeester, voor de eigenaar te bewaren. Dit beeld

► *In de beeldhouwkunst komen vanouds veel afbeeldingen van dieren voor; de oudste grottekeningen hebben zelfs grotendeels dieren als thema*

Jonge das op burcht

Aardig detail: een bericht in de Volkskrant van 7 januari j.l.:

'Een wetswijziging in Spanje maakt 'coouderschap' van huisdieren mogelijk als de baasjes van het dier uit elkaar gaan. Het 'belang van het dier' weegt binnenkort zwaarder dan het 'formele bezit'. Huisdieren worden dan in de Spaanse wet niet langer gezien als object, maar als een volwaardig gezinslid! In Portugal en Frankrijk gelden al vergelijkbare regels.

van rentmeesterschap waarin het geschapene met zorgvuldigheid behandeld dient te worden, kenmerkt de joodse traditie tot in onze tijd. Het kenmerkt ook de Islam. De Koran benadrukt in verscheidene verzen dat de schepping Allah toebehoort en dat de schepper voor zijn schepping zorgt: 'Er is geen dier op aarde, of Allah houdt het bij zijn kuif vast' en: 'de vogels die hun vleugels uitspreiden en intrekken worden alleen door de Erbarmer vastgehouden'. De mens is volgens de Koran aangesteld als khalifa, als stadhouder, en hij dient zorgvuldig met de schepping om te gaan want 'Allah houdt niet van verkwisting'.

Er zijn talloze voorbeelden te noemen van stammen, culturen en religies die een visie op de relatie mens – natuur hadden die berustte op partnerschap, op onderlinge samenhang en samenwerking in plaats van op uitbating en uitbuiting.

In de taal van het Ojibwa-volk, dat leefde in het grensgebied van de Verenigde Staten en Canada, is er een woord waarmee dieren aangeduid worden en dat letterlijk in het Nederlands vertaald luidt: 'andere-dan-mensen-personen'. Het gevoel dat de natuur geen verzameling van zielloze dingen is, maar een wereld van wezens met een zekere mate van (zelf)bewustzijn, en van bezieling, is kenmerkend voor alle vroege culturen (van de Australische Aboriginals tot de Europese Kelten en Germanen) alsmede voor de grote culturen uit Azië (zoals het hindoeïsme, het

boeddhisme en het shintoïsme). Overigens zijn wij dit gevoel in onze moderne westerse cultuur ook nog niet helemaal kwijtgeraakt. Als we nauw met niet-menselijke wezens samenleven, worden de overeenkomsten die deze met onszelf vertonen, geleidelijk sterker voelbaar en leggen we minder de nadruk op de verschillen. Vrijwel iedereen die een huisdier heeft, praat ermee, en gaat er dan ook nog vanuit dat het dier hem verstaat. Wat ook vaak zo blijkt te zijn.... Sommige huisdieren, zoals honden en katten, zijn daarnaast zeer bedreven in het oppikken en interpreteren van non-verbale signalen. Gemiddeld misschien wel bedrever dan mensen.

De Renaissance

Door de Renaissance, 15de en 16de eeuw, kreeg de opvatting dat de mens naar eigen believen over de natuur kon beschikken, een flinke opstoot. Niet verwonderlijk, want de Renaissance greep terug op de Klassieken: de Griekse en Romeinse wijsgeren. Die waren van mening dat de mens de baas was over de natuur, omdat hij het enige wezen was die het monopolie had over de rede (het verstand).

Deze opvatting begon vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw geleidelijk te veranderen. Stukje bij beetje won de visie terrein dat de mens deel uitmaakte van de natuur. En dat wij mensen niet de aarde in eigendom hadden, maar in bruikleen voor de volgende generaties. Dat er sprake was van een

sterke onderlinge afhankelijkheid. En dat het juist die oude grondvisie was -de mens als heerser over en uitbater van de natuur- die een levensgrote bedreiging vormde voor het voortbestaan van ..... vooral de mensheid. Onderzoek laat zien dat voor meer dan twee-derde van de huidige Nederlanders geldt dat ze zichzelf zien als deel van de natuur en tegelijkertijd vinden dat we als mens de verantwoordelijkheid hebben goed voor de natuur te zorgen.

Bronnen: sigmaonline.nl, de Volkskrant.

Dit artikel is grotendeel gebaseerd op de ideeën van Matthijs Schouten (1952). Hij studeerde biologie, Keltische taal- en letterkunde, vergelijkende godsdienstwetenschappen en oosterse filosofie. Na zijn studie werkte hij geruime tijd in Ierland waar hij onderzoek verrichtte naar hoogvenen. Sinds 1992 is hij verbonden aan Staatsbosbeheer. Daarnaast is hij bijzonder hoogleraar in Natuur- en Landschapsbescherming aan de universiteiten van Cork en Galway (Ierland) en bijzonder hoogleraar in de Ecologie en Filosofie van het Natuurherstel aan de Wageningen Universiteit. Sinds zijn studietijd heeft hij zich verdiept in de rol die natuur speelt in het menselijk denken en hij publiceert hierover onder meer het boek Spiegel van de natuur; het natuurbeeld in cultuurhistorisch perspectief.

Land van Cuijk: Op weg naar een nieuwe heerlijkheid

Door Frank van den Dungen en Geert Verstegen

Het Land van Cuijk was eens een heerlijkheid. Dat betekende dat een heer het gebied in leen had van een koning, graaf of hertog. Een leenheer of leenvrouw hoefde niet per se eigenaar te zijn van de gronden in het gebied, maar had wel de zeggenschap in het gebied. Die zeggenschap was vastgelegd in een hele reeks rechten, zoals het jachtrecht, het marktrecht, het tiendenrecht, etc. De heerlijkheden werden in de Nederlanden opgeheven na de Bataafse Revolutie van 1795. Het overgrote deel van de daaraan verbonden rechten, verdween in de Nederlandse Grondwet van 1848. Vrijwel alle rechten en plichten gingen over naar het rijk, de provincie, de

waterschappen en de gemeenten, en werden vervolgens vastgelegd in wetten en verordeningen.

Die wetten en verordeningen werden van een overzichtelijke aanplant tot een bos dat al maar verder groeide. De overheid die alle zeggenschap naar zich toe getrokken had, had immers daarmee ook de plicht om voor het wel en wee van die inwoners te zorgen. En met de groei van de welvaart, groeide de verzorgingsstaat. En daarmee rezen niet alleen de uitgaven voor uitkeringen, gezondheidszorg, onderwijs etc. de pan uit. Maar ook het ambtelijk apparaat dat dit stelsel in stand moest houden werd onbetaalbaar. En met het aantal

ambtenaren was ook het geregeld tot een ondoordringbare jungle uitgegroeid. En daar moet je je dan met dure advocaten een weg doorheen hakken, als je eens iets wilt.

Participatiestaat

Als we door de bomen het bos weer wilden zien, moest er wat gebeuren. Om het groeiende begrotingstekort van alle regeltjes en de regelmatig eromheen in te dammen, begon de overheid eerst te bezuinigen. Daarna werden overheidstaken afgestoten. Niet teruggegeven aan de inwoners, maar verkocht aan marktpartijen. Maar er bleken ook nogal wat haken

Kasteel van Grave (hoofdstad van de Heerlijkheid Land van Cuijk) in de tijd van Jan van Cuijk I

en ogen te zitten aan die privatisering. Als alternatief voor de liberale marktwerking, ontstond het idee van een participatiestaat. Dat houdt in dat de overheid de verantwoordelijkheid voor het wel en wee van haar inwoners lager in de samenleving legt. Zo zijn er veel taken overgedragen aan de gemeenten. En tegelijk begon hier en daar het besef te groeien dat inwoners daarbij zelf ook iets zinnigs in te brengen hadden. En zo begon de inspraak. En daarna kwam de dialoog. En het werd géén succes. Want de zeggenschap werd geagendeerd aan de achterkant, als alles door ambtenaren en bestuurders eigenlijk al top-down geregeld was.

Omgevingsvisie

Maar nu komt er een nieuwe Omgevingswet. Die gaat met een hakselaar door het oerwoud van alle wetten en regeltjes. Want als je iets wilt in dit land, moet dat toch eenvoudiger, effectiever en sneller kunnen. Maar tegelijk moeten de inwoners die de effecten van een initiatief op hun bord krijgen, daar van het begin af aan meer zeggenschap over krijgen. Dan voorkom je veel juridisch gedoe aan de achterkant. Dat heet participatie. Zeggenschap aan de voorkant. Over de koers. Waar gaan we heen? Hoe gaan we daarheen? En welke weg volgen we dan? Die zeggenschap gaat geregeld worden in de Omgevingsvisie, die iedere gemeente op moet stellen om een begin te maken met de invoering van de Omgevingswet. In die visie wordt vastgelegd hoe de participatie hier straks gaat werken. En om die nieuwe Omgevingsvisie op te stellen gaat onze nieuwe gemeente natuurlijk ook inzetten op participatie. Dus we gaan een beetje terug naar een heerlijkheid. Met eigen rechten en plichten. Dus denk vast na over welke zaken u als inwoners van belang vindt. En bespreek dat eens met uw

familie, uw collega's, uw buurman, uw clubgenoten en lotgenoten. We zijn er volop mee bezig:

<https://www.mlv.c.nl/omgevingswet>

Oproep

En tegelijkertijd zou het ook anders kunnen. Als de gemeente een plan heeft gaat zij in gesprek met burgers en zou hen kunnen faciliteren. "Dus zegt het maar." Wat heb je nodig? Kan ik jullie een ambtenaar toewijzen, die ten dienste van jullie klaar staat? Wil je een onderzoek laten doen? Doe eens een budgetvoorstel. Vergaderkosten? Hoeveel heb je nodig? Of hebben jullie zelf een plan? Op deze manier maakt een leenheer optimaal gebruik van de kennis en kunde van zijn onderdanen en staat hij weer naast zijn volk in het veld.

Een nieuwe start, nieuwe kansen

Noot van de redactie:

In het kader van de nieuwe Omgevingswet die 1 juli 2022 ingaat organiseert de MLvC een viertal informatieavonden. De eerste, die ging over water, heeft al plaatsgevonden. De andere gaan over gezondheid, over onze energievoorziening en tot slot over natuur en landbouw. Vanwege Covid 19 is nog onzeker op welke data die informatieavonden zullen plaatsvinden. Check de website hiervoor. De avond over gezondheid staat voorlopig gepland op 9 februari. Aanmelden voor deze avonden kan op omgevingswet@mlvc.nl.

◀ *Jan van Cuijk I, 1230-1308, Heer van Cuyk, Grave en Asten, wordt gezien als de belangrijkste Heer die beschikken mocht over de Heerlijkheid Land van Cuijk. Een staaltje middeleeuwse participatie van zijn hand: hij gaf zo'n 7000 hectare woeste grond in erfpacht aan de inwoners van verschillende dorpen. Zij konden deze gezamenlijk gebruiken om er kudden op te laten grazen en er plaggen te steken voor de potstal. Gemene gronden kennen we niet meer in Nederland, wel in Engeland ('Commons') en Zwitserland.*

Verkiezingsbeloften - biodiversiteit

Vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen op 24 november vorig jaar hebben we alle deelnemende partijen/lijsten een aantal vragen gesteld over hun standpunten ten aanzien van een drietal thema's. Deze gesprekken zijn via onze website te zien op YouTube.

De antwoorden van de partijen die zetels hebben gekregen in de gemeenteraad geven we hier weer per thema.

De gemeenteraad van het Land van Cuijk heeft de volgende zetelverdeling:

Hoe hebben de partijen die zitting hebben gekregen in de nieuwe gemeenteraad geantwoord op het thema 'biodiversiteit'? Wat zijn hun verkiezingsbeloften op dit gebied?

De gemeente mag voorwaarden stellen aan de pachters van gemeentelijke gronden. Bent u er vóór om te eisen dat pachters geen bestrijdingsmiddelen meer mogen gebruiken?

GL/PvdA en SP antwoorden volmondig ja op deze vraag, waarbij eerstgenoemde partij zelfs voorrang wil geven aan de pachter die het meest duurzaam boert. D'66 wil alleen bij nieuwe contracten eisen stellen, en de VVD wil dat alleen bij kortlopende contracten, terwijl ze er bij langlopende contracten "naar toe wil bewegen". Team Lokaal wil dat er geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt worden, en de LPG wil pesticiden op nationaal niveau verboden zien en lokaal bepalen waar welke teelten mogen plaatsvinden. Liberaal Land van Cuijk is tegen het stellen van eisen, net als het CDA, dat gewassen wil laten telen die minder bestrijdingsmiddelen nodig hebben, en Forum voor Democratie, dat bestrijdingsmiddelen zelfs nodig vindt.

De Milieuvereniging vindt dat er onvoldoende wordt gehandhaafd op milieuwetten. Wat vindt u daarvan?

SP, D'66 en GL/PvdA zijn het daar mee eens, omdat de capaciteit van de handhaving te kort schiet. De SP bepleit om hier extra geld voor uit te trekken. De VVD vindt dat de

handhaving wel wat beter mag, en wil dat er meer gemeten wordt. CDA, Team Lokaal, Liberaal Land van Cuijk en Forum voor Democratie vinden dat wetten wel nageleefd moeten worden, maar spreken zich niet uit over de kwaliteit van de handhaving. De LPG vindt dat er in de (voormalige) gemeente Grave goed gehandhaafd wordt.

Er staat een bouwval van een betonfabriek in het Maasheggengebied. Moeten er maatregelen komen zodat die locatie niet opnieuw gebruikt gaat worden?

Alle partijen zien de betonfabriek liever verdwijnen. Wat er voor in de plaats moet komen? Iets dat past in de omgeving (D'66, Forum voor Democratie,) en recht doet aan de Unesco-status van het gebied (SP), maar geen industriële functie heeft (GL/PvdA, Liberaal Land van Cuijk). CDA en VVD wijzen er nog op dat er nu eenmaal die bestemming op zit, en willen wel bekijken of die bestemming er af kan (opkopen dus). Team Lokaal meent dat er weinig aan te doen is, en de LPG vraagt zich af hoe het kan dat er nog een vergunning is.

Betoncentrale Boxmeer

Lokale biodiversiteit bedreigd

“Interview met Willy Thijssen”

Door Maiken Larsen

Willy Thijssen legt uit waar hij in het Land van Cuijk aan merkt dat de lokale biodiversiteit erg achteruit is gegaan; waarom biodiversiteit van belang is; wat de relatie is met plagen zoals die van de eikenprocessierups; wat de oorzaken zijn van de achteruitgang en wat er gedaan kan worden om verdere verslechtering van de biodiversiteit te voorkomen.

Waar merk je aan dat biodiversiteit in ons Land van Cuijk bedreigd is?

“Er is een zichtbare afname aan soortenrijkdom bij planten en dieren in het Land van Cuijk. Wat betreft vogels in dit gebied kun je denken aan de Kievit, patrijs en veldleeuwerik. Als tiener, toen ik aardbeien plukte, vond ik wel eens een nestje van de veldleeuwerik. Veldleeuweriken hangen hoog in de lucht alsof ze

bidden en maken een heel herkenbaar geluid dat kwinkeleren wordt genoemd. Heel veel mensen hebben het nog nooit gehoord, en weten dus ook niet dat ze het missen. Bij Haps broedden nog een paar koppeltjes bij de vuilnisbelt, maar ook daar is dat geluid enkele jaren geleden verstomd. Zoogdieren zoals marters waren vroeger in dit gebied heel algemeen: bij iedere boerderij had je wel wezels,

hermelijnen en bunzingen. Maar ook die zie je nauwelijks meer.”

Hoe erg is het dat we minder soorten hebben?

“Als wij plots geen courgettes meer hebben in de supermarkt dan hebben we volop andere groentes om naar uit te wijken. Niet alle dieren hebben dat. Ze zijn vaak afhankelijk van één plant of insect als voedselbron. En zo'n dier

dat verdwijnt, is misschien wel één die een andere kan bestrijden. Ze hebben een rol in de voedselketen. Een afname van soorten heeft gevolgen voor de natuur, naast dat ieder dier en plant een intrinsieke waarde heeft.

Door biodiversiteit voorkom je 'plagen'. Als er geen natuurlijke bestrijders meer zijn krijg je 'plaagdieren' omdat het regelmechanisme van de natuur doorbroken is. Een gaasvlieg is de natuurlijke vijand van de eikenprocessierups. Door té rigoreus maaien van bermen is deze daar niet meer aanwezig. Maar ook koolmezen en pimpelmezen eten de rupsen en kunnen de eikenprocessierups bestrijden. Koolmezen en pimpelmezen hebben tegenwoordig minder jongen. Dat komt doordat hun eierschalen dunner zijn dan in het verleden, door kalkgebrek. Er zit namelijk minder kalk in hun voedsel. Dat wordt geweten aan de stikstofuitstoot. Door deze afname is de eikenprocessierups in

opmars gekomen. En als wij mensen vinden dat er te veel komen van een soort waarvan we last of schade ondervinden, dan gaan we gif spuiten. Zo wordt de keten nog verder verstoord.

Als mens moeten we voorzichtig met de natuur omgaan. Ook in ons eigen belang. Het verdwijnen van aantallen en soorten bijen wordt gerelateerd aan moderne bestrijdingsmiddelen zoals neonicotinoïden. Maar bijen zijn wel heel belangrijk voor onze eigen voedselvoorziening doordat ze zorgen voor de bestuiving van de meeste gekweekte planten en gewassen.

We schieten nu ook reeën en edelherten af, op plekken waar er 'te veel' zijn. Dat komt omdat hun natuurlijke vijand, de wolf, weg was. Waar die nu weer is teruggekomen wordt geklaagd als hij een schaap pakt. Dieren en planten hebben een intrinsieke waarde. Nog niet eens zo lang geleden werden wilde dieren onderverdeeld in nuttige en

schadelijke soorten. De dieren waar de mens profijt van had, zoals jachtwild, werden als nuttig betiteld. Soorten waarvan we last hadden, bijvoorbeeld omdat ze overlast of schade aan de landbouw veroorzaakten, werden als schadelijk gezien. Die mochten daarom zonder pardon gedood worden. Zo zijn veel soorten uit Nederland verdwenen. Maar gelukkig is daar enige verandering in gekomen door de bescherming van soorten. Want net zoals de mens heeft ook elke diersoort het recht om te leven en te blijven voortbestaan. Wie zijn wij om daar over te beslissen?"

Kunnen we de biodiversiteit terugkrijgen?

"We zijn met zo veel meer mensen dan een eeuw geleden. Dat betekent dat op heel veel plekken dieren en planten en hun leefgebieden verdwijnen. Ik heb geen idee of het lukt om overal het natuurlijk evenwicht terug te krijgen, maar het is noodzakelijk dat we

Foto: Waar nu door stikstofneerslag bramen en brandnetels staan, groeiden voorheen bloemen als wilde klaproos en korenbloem

▲ *Eikenprocessierups kregen we als gevolg van afnemende biodiversiteit*

hier aan gaan werken. De teruggang moet in elk geval stoppen! Misschien lukt het in bepaalde gebieden wel en andere niet."

Heb je het gevoel dat er voldoende besef is van de lokale bedreiging van biodiversiteit?

"Nee, ik denk dat mensen hier nauwelijks besef van hebben. Je moet veel buiten komen; oog hebben voor

de natuur en een referentiekader hebben: Hoe was het er vroeger? Als je nu alleen brandnetels en bramen ziet en je weet niet dat daar vroeger

Het Rapunzelklokje is een beschermde kruidachtige plant: een blauw klokje met lange aar dat hier in het gebied nog wel voorkomt. Bij eventuele verplaatsing: de juiste biotoop is geboden.

Foto: Jean-Pol Grandmont

klaprozen en korenbloemen bloeiden, heb je geen idee. En veel mensen weten vaak niet wat de oorzaken zijn dat er geen bloemen meer groeien."

Wat zijn de belangrijkste oorzaken van minder biodiversiteit?

"We zijn heel veel soorten verloren doordat niet goed is onderzocht wat de effecten zijn van bestrijdingsmiddelen voordat ze in gebruik zijn genomen. Het bekendst is natuurlijk dat door gebruik van DDT in de landbouw vogels dit via hun voedsel binnenkregen en daardoor veel soorten vogels verdwenen. Daardoor kwamen hier tientallen jaren geen roofvogels zoals haviken en buizerds meer voor. Je kunt je ook afvragen of dit alleen consequenties voor de natuur heeft. We weten bijvoorbeeld inmiddels dat de ziekte van Parkinson een relatie heeft met het gebruik van bepaalde bestrijdingsmiddelen.

Er is steeds minder ruimte voor de natuur door ruimtelijke ontwikkelingen zoals woningbouw en de aanleg van industriegebieden. En bijvoorbeeld bermen, waar veel soorten voorkomen, verdwijnen. Door ruilverkaveling zijn ook in het Land van Cuijk perceeltjes samengevoegd en zijn landschapselementen als struiken, heggen en sloten verdwenen. Ook

Koolmezen krijgen steeds minder jongen (zie tekst). Zij eten graag de eikenprocessierups, maar als de koolmeeskastjes op minder dan 10 meter worden geplaatst zoals hier, zullen ze elkaar bevechten en komen ze niet toe aan het eten van eikenprocessierupsen

komt er steeds meer lintbebouwing, steeds meer huizen buiten de bebouwde kom. Voor dieren en planten is het van belang dat ze zich ongehinderd kunnen verplaatsen van het ene naar het andere leefgebied. Op regelmatige afstand moeten dergelijke leefgebieden aanwezig zijn waar ze zich kunnen vestigen. En waar ze met elkaar in contact komen om te kunnen blijven voortbestaan. Gelukkig zijn er veel soorten die wettelijk beschermd zijn, waar dus rekening mee moet worden gehouden bij ruimtelijke ontwikkelingen. Zo'n beschermde soort, die steeds zeldzamer wordt maar gelukkig in het Land van Cuijk nog veel voorkomt, is het rapunzelklokje. Als deze plant bij bouwplannen wordt aangetroffen, kan deze worden verplant om de bouw toch door te kunnen laten gaan. Echter wordt dan vaak niet gekeken naar of deze wel wordt geplant in de juiste biotoop, waardoor hij alsnog het loodje legt.

Als er nog akkerranden zijn dan is het van belang dat deze natuurvriendelijk worden beheerd. Ploegen, maaien of begrazen en bemesten zorgen voor een monotone begroeiing en daardoor een afname van soorten planten en dieren zoals insecten, zoogdieren en vogels. Extensief beheer daarentegen zorgt voor meer kruiden, soorten die zich er thuis voelen en grotere biodiversiteit.

Dan is er natuurlijk stikstof die de plantenrijkdom vernietigt en waar voornamelijk brandnetels en bramen door gedijen. Je ziet helaas niet direct hoe het gebeurt. Natuurmonumenten betitelt dit als 'een stikstofdeken die over heel Brabant ligt'.

Hoe kijk je aan tegen het nieuwe college en wat kan het doen om de biodiversiteit in het gebied niet verder achteruit te laten gaan / weer te vergroten?

"Ik ben hoopvol met de nieuwe wethouder voor duurzaamheid en natuur, Antoinette Maas die een GroenLinks achtergrond heeft, maar ik moet het wel nog zien. Het coalitieakkoord is in heel algemene bewoordingen. Termen als duurzaamheid en vitaliteit staan er veel in, maar kunnen op veel manieren worden uitgelegd. Wat betekent dat voor natuur en milieu? Het woord natuur kom je sowieso nauwelijks tegen.

Om de biodiversiteit niet achteruit te laten gaan kan de gemeente pachters vragen bermen niet meer te ploegen tot aan de weg en hierop ook te handhaven. Voor wat betreft de bermen zie ik veel in het beheer zoals de gemeente Cuijk voorstond. De eerste meter naast de weg maaien op het meest gunstige moment voor insecten. Het maaisel afvoeren. Daar achter (tussen de bomen) hooguit één keer per jaar maaien. Het maaisel

kan blijven liggen. En de slootkanten hoeven helemaal niet gemaaid te worden. Op deze manier krijg je diverse biotopen op korte afstand en daardoor een grotere biodiversiteit.

Nu bouw en woningen prioriteit is: zorg dat er geen uitbreiding maar inbreiding komt bij woningbouw en bedrijventerreinen: zuinig de ruimte gebruiken, en doe dit daar waar er al bebouwing is, door deze meer te concentreren.

Belangrijk is dat de coalitie alle natuurgebieden beschermt en ook in de omliggende gebieden rekening houdt met de uitstraling van deze gebieden. Er ligt één Natura 2000 gebied in het Land van Cuijk, de Oeffelter Meent. Maar elk natuurgebied is belangrijk voor de ontwikkeling van populaties. De coalitie moet bijv. beslissen over de ruïne van de betoncentrale in de Maasheggen. Die staat in de bufferzone van dit Unesco Biosfeergebied. Als daar weer industrie komt dan gaan er weer veel vrachtwagens over een klein weggetje door dit natuurgebied, wat veel verstoort.

Ecologische verbindingszones tussen kerngebieden zijn belangrijk voor de genenuitwisseling van soorten, om ze sterk te houden. Daarvoor zijn oost-west verbindingen nodig, zoals uitgelegd in het artikel EVZ's – Snelwegen voor de natuur."

Hoe werken we aan biodiversiteit als bestrijdingsmiddelen zijn?

Tijd om aanwezigheid en gevolgen verder te monitoren.

Door Maiken Larsen en Theo Wijnhoven

Een 3-jarige burgeronderzoek van Vereniging Meten=Weten toonde onlangs aan dat bestrijdingsmiddelen zich veel verder verspreiden dan eerder werd aangenomen. Drentse burgers namen in dit onderzoek monsters in tuinen, op akkers, in natuurgebieden, op oppervlaktewater, en zelfs van haren, en lieten deze testen op pesticiden. Geen enkel van de 87 monsters was zonder pesticide, ook al kwamen ze van locaties soms verder dan 1 km van de akkers waar ze gebruikt waren, of kwamen ze van diep in natuurgebieden. Vaak bevatten monsters vele middelen tegelijk. 132 Middelen werden in totaal aangetroffen.

Aanleiding voor het onderzoek was de overlast die burgers ervoeren van intensief bespotten sierteelten en

gebrek aan actie van de instanties. Een eerder RIVM-onderzoek, Onderzoek Bestrijdingsmiddelen en Omwonenden¹, leverde al eerder wat informatie op over blootstelling van mensen aan bestrijdingsmiddelen². Hun advies om meer onderzoek te doen naar de risico's is niet door de regering opgevolgd.

Sierteelt koploper in gebruik

Als je beseft hoe ver de middelen komen, dat ze overal zijn, dat risico's van veel stoffen en van 'cocktails' van middelen niet zijn onderzocht, wordt de lichte daling in gebruik van bestrijdingsmiddelen die CBS¹ in januari meldde geen geruststelling. Sierteelt scoort het hoogst in middelengebruik per hectare. (zie kader) Ook in het Land

van Cuijk worden bloemen geteeld. Je vraagt je af hoe ver de gebruikte bestrijdingsmiddelen zich hier hebben verspreid. Ook in jouw of onze tuin?

Er blijkt een groep pesticiden te zijn die zich door verwaaiing en verdamping verspreiden tot ongeveer 1 km van de akker waar ze gebruikt zijn. Hoe verder de afstand tot de akker, des te meer neemt de gevonden dosis af. Er blijft echter wel een risico, voor omwonenden en voor de natuur. Er is steeds meer kennis over gezondheidsschade door pesticiden, ook bij zeer lage doses. Neurologische ziektes als Parkinson, ALS, Alzheimer en hersenschade bij jonge kinderen worden in verband gebracht met pesticiden. Maar ook kanker en vruchtbaarheidsproblemen kunnen met pesticiden te maken hebben.

Sierteelt is het meest middelen-intensief van alle landbouwgewassen, met lelieteelt ver aan kop. Per hectare werd in 2020 gemiddeld 114 kilogram gebruikt voor lelieteelt. Met wat afstand volgen chrysanten en rozen (per ha 52 kg en 40 kg bestrijdingsmiddelen). Teelt van tulpen, gerbera's, poot aardappelen, appels en peren gebruiken ook relatief veel middelen: tussen 20 en 35 kilogram bestrijdingsmiddelen per hectare. Zie: Grafiek gewassen-met-hoogste-geb.

De runderen in het Sint Anthonisbos krijgen hoogstwaarschijnlijk ook pesticiden binnen

overal in ons landschap

Lelieteelt naast een speeltuin. Neurologische ziektes als Parkinson, ALS, Alzheimer en hersenschade bij jonge kinderen worden in verband gebracht met pesticiden, ook bij zeer lage doses. Ook kanker en vruchtbaarheidsproblemen kunnen met pesticiden te maken hebben

Spuitvrije zones van 100 meter tot de perceelgrens van kwetsbare locaties als woningen en scholen en tot de rand van Natura 2000-gebieden bieden niet voldoende veiligheid.

Een andere groep is pesticiden die tot diep in natuurgebieden zijn aangetroffen. Het gaat om 14 vluchtige stoffen die volgens de Wet Natuurbescherming en de Habitatrichtlijn verboden zouden

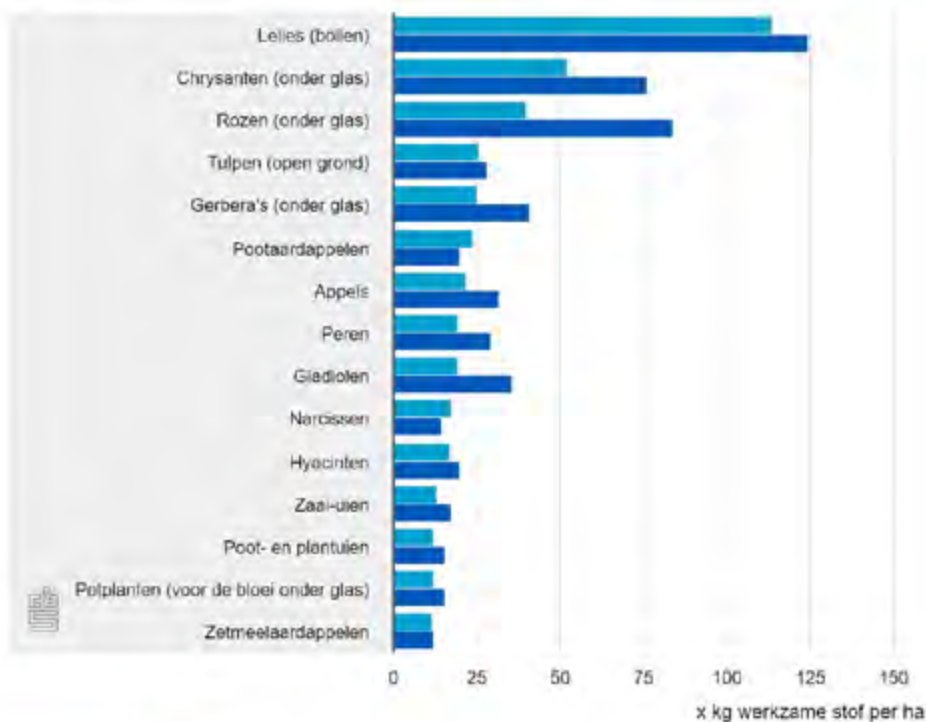
moeten worden. Het onderzoek toonde ook aan dat 'drift reducerende spuitkoppen' verspreiding van pesticiden niet kunnen voorkomen.

Natuurbescherming in het Land van Cuijk

Het risico van aantastingen van organismen die niet terug te draaien zijn, is aanwezig. Wat die risico's zijn in natuurgebieden dient onderzocht te

worden, aangezien dit een dramatisch negatief effect kan hebben op het (verdere) verlies van biodiversiteit. Voor verenigingen als de onze lijkt het belangrijk om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen. We zouden mogelijk in kaart kunnen brengen hoe de situatie in het Land van Cuijk is, met partijen die zich niet hebben verbonden met het huidige landbouwbeleid (bijv. via de milieumeetlat) om werkelijk onafhankelijke resultaten te verkrijgen. Het belangrijkste is natuurlijk dat er goed beleid komt, nationaal en lokaal. Zullen de politieke partijen hier langzamerhand begrijpen wat de risico's zijn als de biodiversiteit verder verschaalt? Risico's op plagen en van onomkeerbaarheid bijvoorbeeld?

Hoogste gebruik gewasbeschermingsmiddelen per hectare¹⁾

*voortlopige cijfers

¹⁾ bij gebruik van tenminste één gewasbeschermingsmiddel

Lelie (Nr. 1, de meest bespoten bloem).

De term gewasbeschermingsmiddel, de term die de overheid hanteert, geeft al aan waar de prioriteit decennialang ligt. Poep van dieren die bespoten gewassen hebben gegeten of die medicijnen hebben gehad veroorzaakt het sterven van insecten die op die poep voeding vinden. Deze insecten lijken geen recht op bescherming te hebben.

Aanbevelingen

Het overheidsstreven van geen emissies van pesticiden naar het milieu in 2030 wordt met het huidige beleid bij lange na niet gehaald. Er worden zelfs regelmatig nieuwe vluchtige bestrijdingsmiddelen toegelaten³.

Voor de bescherming van natuurgebieden dienen de vluchtigste middelen uit de handel genomen te worden en ruime bufferzones van 1 km ingericht te worden rond de natuurgebieden. In die bufferzones kan landbouw zonder chemische bestrijdingsmiddelen worden bedreven. Vanuit het voorzorgsprincipe zou het gebruik van pesticiden in een straal van 1 km rond gevoelige locaties, zoals scholen, zwembaden, sportvelden, speeltuinen, zorgvoorzieningen en Natura 2000-gebieden moeten worden verboden. Het advies van het RIVM om de verspreiding van pesticiden en andere veelgebruikte chemische stoffen in Nederlandse bodems breed in kaart te brengen moet opgevolgd worden. En onderzoek naar de risico's voor mens en natuur, ook van chronische blootstelling aan cocktails van bestrijdingsmiddelen is toch ook bepaald geen luxe, zeker nu de stoffen overal te vinden zijn?

Wat details uit het rapport

Met het insecticide gehalte in de vegetatie in de natuurgebieden is een correlatie van het aantal mestkevers in rundermest vastgesteld. Gezien dit feit is het zeer aannemelijk dat de fauna van mestkevers (en hoogstwaarschijnlijk vele andere groepen insecten) in Drenthe te lijden hebben van deze contaminatie. Een flink deel van de insecticiden bestaat uit difenylamine, maar ook andere insecticiden spelen een rol. In totaal zijn in Drentse natuurgebieden 15 verschillende insecticiden en hun metabolieten gevonden. Het merendeel van de stoffen (35) waren echter fungiciden en herbiciden, waarvan de potentiële schade in Drentse natuurgebieden aan planten en dieren ook nooit is onderzocht. Uit statistische analyse van 21 vegetatiemonsters uit natuurgebieden blijkt dat daar op grote afstand stoffen als pendimethalin, chloorprofam (inmiddels verboden), prosulfocarb en fthalimide vrijwel overal zijn gevonden. Deze stoffen worden vooral in de sierteelten (maar ook in andere gewassen) op grote schaal gebruikt. De vaak gevonden genoemde stoffen zijn vaak zeer vluchtig, wat hun transport over grote afstanden sterk bevordert. De gemeten belasting van de woonomgeving en van de natuurgebieden komt grotendeels overeen met metingen van het door RIVM gecoördineerde OBO-onderzoek (2020). In dat onderzoek vond men zelfs in de lucht op controle locaties op meer dan 5000 meter afstand nog substantiële belasting met de gebruikte bestrijdingsmiddelen in de buitenlucht.

Op terreinen rondom de woningen van bewoners in verschillende dorpen in Drenthe zijn ook overal tal van bestrijdingsmiddelen gevonden, in de bodem 28 stoffen in slechts 6 bodemonsters. In de vegetatie rond 15 woningen zelfs 41 stoffen. Het gemiddelde totale gehalte van alle stoffen samen was in de vegetatie rond woningen beduidend hoger dan in de natuurgebieden, net als het aantal gevonden stoffen. De gehalten in de vegetatie kunnen worden vergeleken met de normen voor residuen van bestrijdingsmiddelen in verse levensmiddelen.

Eén van de meest verontrustende monsters was de groenbemester rogge die was ingezaaid na de teelt van lelies. De zeer hoge gehalten van heel veel stoffen, maken het onwaarschijnlijk dat een dergelijk gewas geschikt zou zijn voor consumptie door vee. Ook van andere voeder- en voedselgewassen na sierteelten valt dat te betwijfelen. Een weinig geruststellend feit is het dat in Europa er helemaal geen bestrijdingsmiddelennormen bestaan voor veevoer.

De bodems van de door ons onderzochte biologische akkers zijn aanzienlijk minder belast met bestrijdingsmiddelen dan de gangbare bodems. In biologische akkers werden gemiddeld 4,6 bestrijdingsmiddelen gevonden en in gangbare 34 middelen. De gemiddelde concentratie van alle middelen samen in biologische akkerbouwbodems was 24,48 maal lager dan in gangbare akkerbouwbodems.

Voor meer info:

<https://www.metenweten.com/post/er-ligt-%C3%A9cht-een-deken-van-landbouwgif-over-nederland>

<https://www.clo.nl/indicatoren/nl0015-afzet-gewasbeschermingsmiddelen-in-de-land--en-tuinbouw>

<https://www.rivm.nl/documenten/onderzoeksrapport-obo>

1. <https://www.rivm.nl/documenten/onderzoeksrapport-obo>

2. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder--gewasbeschermingsmiddelen>

3. Een voorbeeld is de vervanger van het recent verboden Chloorprofam, 1,4-dimethylnaftaleen.

EVZ's – Snelwegen voor de natuur

Door Willy Thijssen

EVZ staat voor ecologische verbindingzone. Ecologisch, omdat deze zone bedoeld is om natuur – zowel planten als dieren – van A naar B te laten verplaatsen. Er moet wel daadwerkelijk sprake zijn van een verbinding. Want een zone die zomaar van A naar B loopt heeft geen functie. Net zo min als een snelweg die in the middle of nowhere eindigt.

Maar wat verbindt zo'n zone dan eigenlijk? Over het algemeen zijn dat leefgebieden waar soorten al voorkomen en leefgebieden waar ze naartoe verplaatsen (migreren). Maar er vindt ook tweerichtingsverkeer plaats, zodat dieren en planten van dezelfde soort samenkomen. Dit zorgt voor uitwisseling van genen, waardoor inteelt wordt voorkomen en de soort sterk blijft en bijvoorbeeld minder vatbaar is voor ziekten en plagen. Bij de aanleg van nieuwe EVZ's kan

gebruik gemaakt worden van diverse typen, afhankelijk van de (doel)soorten dieren en planten waarvoor ze dienen. De inrichting is daar op afgestemd. Zo zijn er bijvoorbeeld droge en natte EVZ's, EVZ's met hier en daar een poel, met "stepping stones", gevormd door bosjes en overhoekjes en met heggen, singels en houtwallen.

Rond 1900 bestond ons landschap nog voornamelijk uit natuur. Daarnaast was er een uitgebreid netwerk van kleine landschapselementen zoals heggen, drinkpoelen, bosjes en overhoekjes in bewoond gebied. Ook in het Land van Cuijk kwam hier vanaf het begin van de 20e eeuw verandering in door ontginningen, economische ontwikkelingen zoals verstedelijking, de aanleg van infrastructuur en landbouwgrond. Tegenwoordig zijn nog slechts enkele snippers van dat oorspronkelijke natuurlandschap aanwezig. De natuur maakt er dankbaar gebruik van door ze te benutten als EVZ.

Helaas dreigden ook deze restjes natuur te verdwijnen, met name door toedoen van Henk Bleker, die als staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 2010 tot 2012 korte metten wilde maken met de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), een te realiseren aaneengesloten netwerk van natuurgebieden. Ook landinrichtingsplannen en herverkaveling zoals de Ruilverkaveling Land van Cuijk deden hieraan eerder al geen goed. Veel natuur is daarbij verdwenen. Gelukkig heeft

de provincie Noord-Brabant er voor gekozen om het Brabantse streven, realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB), wél grotendeels af te maken.

Van oudsher vestigde zich de mens in nederzettingen op de hogere gronden. In het huidige Land van Cuijk was sprake van een kralensnoer langs de Maas waaruit later een reeks dorpen, van Maashees tot Grave, ontstonden. En op de hogere zandgronden, van Overloon via Sint Anthonis en Wanroij tot aan Langenboom. Bovendien lopen alle grotere watergangen van zuid naar noord. Daardoor ontstond een zuid-noord geörienteerde structuur met bijbehorende infrastructuur zoals wegen, bedrijventerreinen en de spoorverbinding Maaslijn (rode lijnen op onderstaande kaart). Daar tussenin was nog ruimte voor behoud van natuurgebieden, die dan ook voornamelijk zuid-noord geörienteerd zijn. Goede voorbeelden daarvan zijn het maasheggegebied en de Raamvallei (groene lijnen op de kaart). Inmiddels zijn dorpen naar elkaar toe aan het groeien. Zo heeft Boxmeer eerst Sambeek en nu ook bijna Beugen al opgeslokt. Voor de natuur is het echter bittere noodzaak dat er ook oost-west verbindingen zijn. Om de eenvoudige reden dat de natuur zich niet laat leiden. Uitwisseling van genen is noodzakelijk om populaties uit te breiden en gezond te houden. Daarom zal er in het Land van Cuijk gezocht (moeten) worden om deze oost-west verbindingen in stand te houden of aan te leggen. De MLvC pleitte in 2009 in de Dassenparagraaf voor de gemeente Boxmeer al voor het open houden van deze verbindingen en behoud en aanleg van 5 verbindingzones van oost

Foto gevlekte aronskelk (A. Wind).

▲ Kaartje EVZ's 1

naar west. Eén gemeente Land van Cuijk kan een belangrijke rol spelen bij het realiseren en gemeentebreed doortrekken van deze verbindingen door de realisatie van EVZ's (gele lijnen op de kaart).

Maar de natuur is ook prima in staat nieuwe verbindingroutes te ontdekken, zoals het Duits Lijntje. Sinds hier in 1971 de spoorwegverbinding werd opgeheven verbindt deze EVZ nu het maasheggebied met de Maashorst bij Uden. Hier komen nu soorten zoals de kamsalamander en levendbarende hagedis voor. Waaruit maar blijkt dat een EVZ niet puur een gekleurde lijn op een kaart is, maar vooral ook een verbinding die autonoom door de natuur wordt gecreëerd en gebruikt. Het is daarom van groot belang dat

deze verbindingen als EVZ worden gerespecteerd en beschermd. Deze EVZ's moeten uitsluitend bestemd worden voor de natuur. Voor de mens is hier dus in principe geen plaats.

Op dit moment wordt er in het project Verborgten Raamvallei volop gewerkt aan de aanleg van nieuwe EVZ's. Zie onderstaand kaartje. Waterschap Aa en Maas is de kartrekker om een robuust watersysteem aan te leggen dat in staat is toekomstige klimaatveranderingen op te vangen. In dit Gebiedsplan Raam worden in de deelprojecten Graafsche Raam, Lage Raam en Hooge Raam/Halsche Beek diverse EVZ's aangelegd. Hierbij is speciale aandacht voor de sleedoornpage, die als prioritaire soort is aangewezen door de provincie Noord-Brabant. Deze vlindersoort komt slechts in een paar gebieden in Nederland voor. De Kraaijbergse Plassen is één van deze gebieden.

Foto boven: Sleedoornpage (L. Geraets).
Foto onder: Levendbarende hagedis (M. Poulussen).

Om de soort te helpen om zich te verplaatsen richting Keent is een zoekgebied aangewezen (oranje lijnen op onderstaande kaart). Door de aanplant van sleedoorns kan hier de sleedoornpage geholpen worden. Zoals te zien is betreft het hier lange routes. Bijvoorbeeld om migratie vanuit de Kraaijbergse Plassen naar Keent (ten noorden van Grave) mogelijk te maken. Natuurorganisaties in Grave wijzen erop dat een korte route (bypass) mogelijk is. Daarbij wordt het leefgebied met een EVZ uitgebreid vanuit de Kraaijbergse

Plassen richting het noorden om vervolgens via het Visio-terrein (voormalig terrein blindeninstituut, dat dienst doet als groene long van Grave) aan te sluiten op de aan te leggen EVZ langs de Graafsche Raam, dwars door de stad. Hiermee is een veel kortere route mogelijk (paarse lijn op de kaart). Er wordt meer natuur in de stad gerealiseerd. Bovendien worden met deze EVZ ook dier- en plantensoorten geholpen die zich langs de Maas van zuid naar noord of omgekeerd bewegen tijdens migratie en vastlopen in de fuik die gevormd

wordt door de bebouwing van Grave. Ook zij kunnen gebruik maken van deze EVZ.

Er ligt een opgave om voor 2027 het NNB nog met 10.000 hectare uit te breiden. Een heel groot deel hiervan moet uit nieuwe EVZ's bestaan. Er wordt druk aan gewerkt, maar het zal nog een hele kluit zijn om dit doel te realiseren. Vooral omdat ook voor andere doeleinden, zoals woningbouw en zonneparken, grote vraag is naar grond

Geloofwaardige overheid

Theo Wijnhoven

Als er na verkiezingen een ander lands-, provincie- of gemeentebestuur komt dan veranderen er nog wel eens regels, voorschriften en wetten. Mensen voor wie die veranderingen ongewenste gevolgen hebben noemen de overheid dan nogal eens onbetrouwbaar. Het gehannes met ons provinciebestuur hier in Brabant is daar een voorbeeld van. Binnen een paar jaar overstappen van de ene naar de andere coalitie. Dat boeren daar soms de schijt van krijgen, figuurlijk gesproken dan, is wel te begrijpen. Dat heeft verder niks met de inhoud van beleidsvoornemens te maken. Het feit dat er door een andere coalitie andere standpunten worden ingenomen kan lastig zijn. Als een nieuwe coalitie geen veranderingen doorvoert dan zou dat overigens heel raar zijn. Persoonlijk zou ik dan eerder de geloofwaardigheid van zo'n bestuur in twijfel trekken.

Maatregelen van een overheid die zijn geloofwaardigheid heeft verloren worden niet zo makkelijk geaccepteerd. Denk aan Corona-maatregelen van een regering die we feitelijk een jaar niet hebben gehad (demissionair sinds half januari 2021), maar er is veel meer. Wat te denken van bijvoorbeeld een PAS-regeling waar het Europese Hof zich mee moest bemoeien om de regering duidelijk te maken dat de regeling in strijd was met wetgeving. Wat te denken van het gedoe rond Lelystad-airport. Het lijkt me redelijk duidelijk dat het in gebruik nemen van dat vliegveld in strijd is met wet- en regelgeving. Of de bekende Urgenda-zaak. De rechter moest eraan te pas komen om de regering op te dragen te voldoen aan de eigen wetgeving. De voorgenomen doortrekking van de A15 of de verbreding van de snelweg bij Amelisweerd zijn andere duidelijke voorbeelden. De rechter oordeelt dat de uitgangspunten van de berekening van stikstofdepositie niet kloppen. Ik durf te veronderstellen dat de minister die berekening wel kende, maar bewust negeerde. Bij de handhaving van vergunningen van Schiphol haalt de minister hetzelfde uit. Keer op keer worden er op alle mogelijke bestuursniveaus oplossingen gezocht voor mensen die iets willen doen dat niet binnen de regels van de wet kan, maar economisch voordelig is. Een gezonde leefomgeving lijkt dan niet van belang te zijn. Dat er dan een rechter aan te pas moet komen om bestuurders op hun eigen wetten te wijzen is op zijn zachtst gezegd merkwaardig. Daar gaat de geloofwaardigheid van de overheid aan ten gronde. Het is al lastig genoeg om in deze tijd als burger te constateren dat een agrariër nieuwe stallen mag bouwen of mag uitbreiden op basis van vergunningen en rechten uit het verleden. Dat we daar vanuit de wens om stikstofdepositie te verlagen niet blij mee zijn zal duidelijk zijn. Soms kan een overheid niet anders dat weten we echt wel. Juist dat de overheid daar bovenop ook steeds op zoek is om ontwikkelingen te laten plaatsvinden die niet binnen wet- en regelgeving passen is funest.

'In Nederland lijkt de wet steeds meer op een keuzemenu'

Er wordt wel eens over de volgzaamheid van de bevolking in buurlanden gesproken. In Nederland zijn we er trots op dat we menen zelf te kunnen denken. Met als gevolg dat we ook zelf menen te moeten bepalen of wetten op ons van toepassing zijn of niet. In Nederland lijkt de wet steeds meer op een keuzemenu. Met vaak de eigen overheid aanzittend aan het diner.

Graag zouden velen, en zeker bestuurders, willen dat er meer kiezers de gang naar de stembus gaan maken. Herstel van geloofwaardigheid is daar een voorwaarde voor. Het verwijt van betrouwbareheid moet dan af en toe maar genegeerd worden. Het aantal mensen dat zich al dan niet terecht ergert aan die betrouwbareheid is vele malen kleiner dan het aantal dat zich stoort aan de geloofwaardigheid. Een nieuw gemeentebestuur moet zich dus vooral bezighouden met het waarmaken van verkiezingsbeloften. Zoeken naar mogelijkheden om beleidsregels te ontwijken om toe te geven aan lobby-partijen die beleid hun kant op proberen te krijgen is dodelijk voor de geloofwaardigheid. Mijn advies: kijk als gemeenteraad vooral naar wat je de kiezer hardop sprekend hebt beloofd en minder naar wat je niet zo expliciet uitgesproken doelstellingen zijn. Dan wil wellicht een groter deel van de kiezers als beloning daarvoor in de toekomst wel gaan stemmen.

Verkiezingsbeloften - veeteelt

Hoe hebben de partijen die zitting hebben gekregen in de nieuwe gemeenteraad geantwoord op onze vragen over het thema 'veeteelt'? Wat zijn hun verkiezingsbeloften op dit gebied?

Bent u voor een aanscherping van de gemeentelijke geurnorm voor veehouderijen?

SP en GL/PvdA zijn daar voor, maar eerstgenoemde partij stelt wel dat welwillende boeren moeten kunnen blijven boeren. D'66 stelt dat er grenzen zijn aan stank, maar weet niet of dit aanscherping van de geurnormen vereist. De VVD wil de 5 huidige (gemeentelijke) geurnormen harmoniseren tot de scherpste norm. Team Lokaal wil nagaan of die norm dan voldoet, zo niet dan wil ze verscherpen. CDA (anders wordt woningbouw moeilijker), Liberaal Land van Cuijk (wil Rijksregels volgen) en Forum voor Democratie willen niet aanscherpen. De LPG denkt dat er een transitie van de landbouw aankomt en wil derhalve geen energie steken in dat soort wetgeving.

De veestapel moet kleiner. Vindt u dat er nog stallen bijgebouwd mogen worden?

Liberaal Land van Cuijk vindt van wel, vanwege de ruimte in de bestemmingsplannen; maar dan wel duurzaam en diervriendelijk. De SP vindt van niet, maar wil wel dat een eerlijke prijs voor een eerlijk product mogelijk is. Van de VVD mag er alleen bijgebouwd worden als er elders afgebroken wordt (warme sanering). Verbouwen mag wel van Team Lokaal (vanwege dierenwelzijn en/of vermindering uitstoot), en GL/PvdA en D'66 (in het kader van transitie naar een kleinschalige landbouw). Volgens het CDA wordt de veestapel al natuurlijkerwijze kleiner, en is beleid op verkleining niet nodig; verduurzaming en innovatie van stallen moet mogelijk zijn. De LPG vindt dergelijke investeringen weinig zinvol, vanwege de aankomende transitie van de landbouw. Forum voor Democratie meent dat verkleining van de veestapel ten koste gaat van dierenwelzijn, die nergens ter wereld zo goed is als in Nederland.

Bent u voor nieuwe mestfabrieken in de gemeenten?

Zonder meer tegen zijn SP (want dan creëer je een winstmodel zonder de problematiek – het mestoverschot – aan te pakken), D'66 en GL/PvdA (want mestverwerking draagt bij aan de instandhouding van het huidige landbouwsysteem). Team Lokaal (voor circulaire landbouw) en CDA willen wel kleinschalige mestverwerking bij de boer toestaan. De VVD wil de mest laten verwerken in het gebied waar deze vandaan komt, is dus niet tegen mestfabrieken. Liberaal Land van Cuijk is voorstander van mestfabrieken, als alternatief voor fossiele brandstoffen (!); maar er mag geen sprake zijn van geurhinder. De LPG acht dergelijke investeringen weinig zinvol, vanwege de verwachte transitie van de landbouw. En Forum voor Democratie ontkent dat er een mestprobleem is; ze gelooft niet in mestfabrieken (produceren alleen maar kunstmest), wel in organische mest.

▼ Foto: Mestfabriek

Vèrrekes, koei en kiepe

Door Geert Verstegen

Al sinds de oprichting van de Milieuvereniging Land van Cuijk het meest besproken onderwerp. Er zijn mensen die er de kost mee verdienen en er zijn mensen die er last van hebben.

Het is lang geweest dat je daar niks van mocht zeggen of je werd bediend van een hele serie dooddoeners. Omdat het probleem van teveel beesten te midden van mens en natuur niet bij de bron werd aangepakt, groeide het aantal regels en dito ambtenaren enorm. Betaald door de belastingbetaler. En een groot deel van die belastingbetaler ondervond vooral de nadelen van die enorme veestapel. In november 1988 citeerde de Gelderlander een spreker van de Brabantse Milieufederatie, die sprak op de jaarvergadering van de NCB in Mill: "Beter op tijd inkrimpen dan doormodderen".

We weten het: het werd doormodderen. Inmiddels zijn de problemen bijna niet meer oplosbaar. Er is sprake van gezondheidsschade, een gerationaliseerd landschap, verontreinigde bodem, water en lucht, een stikstofprobleem en een klimaatprobleem. Aan dit alles wordt door de te grote veestapel stevig bijgedragen.

En nu moet de wal het schip keren. En dat gaat miljarden kosten. De burgers

mogen de rechten die ze veelal gratis aan de boeren hebben weggegeven, terugkopen. Wel zo circular.

Maar niet getreurd; we hebben een nieuwe gemeenteraad en een nieuwe gemeente. Nieuwe bezems vegen schoon en zeker nu er een brede coalitie is gevormd, die wil gaan werken met een breed gedragen raadsbesluit. Maar wat kan een gemeenteraad? In hoeverre is men afhankelijk van de hoge dames en heren in Den Bosch en Den Haag?

1. Het bestemmingsplan. Dit is het machtigste wapen van de

gemeenteraad. Niet voor niks ging het al die jaren over de bouwblokken. Het recht om een veestal te bouwen. Vele provinciale streekplannen ging het daarover in die Bossche Toren. Eerst waren er geen bouwblokken en was er vrije vestiging in agrarisch gebied. Vervolgens de zgn. verbale bouwblokmethod; zeg maar vrije vestiging met een praatje. Maar die ging onderuit bij de Raad van State bij een bestemmingsplan Buitengebied in Mill. Toen kwamen de bouwblokken van één tot anderhalve hectare. Maar ook

krantenartikel uit 1988

Oeffelter Meent

- het eng begrensde bouwblok. Dat wil zeggen dat daar niet meer uitgebreid kon worden. De gemeente Mill en Sint Hubert nam dat voor die tijd moedige besluit voor een deel van het gebied. Nu heet het Streekplan de (Interim) Omgevingsvisie en die biedt nog steeds die mogelijkheid. Dus het kan!
2. De intensieve veebedrijven hebben een omgevingsvergunning nodig. Een belangrijk item daarbinnen is de stankuitstoot, ook wel eufemistisch geur genoemd. Sorry, een roos geurt en een varken meurt. Dat is geregeld in de Wet Geurhinder Veehouderij. Deze wet geeft de normen aan voor bijvoorbeeld de bebouwde kom en het buitengebied. De gemeente moet binnen deze bandbreedte blijven; als de gemeente daarbuiten wil, dan moeten ze een Gemeentelijke Geurverordening maken. Ze kunnen dan bijvoorbeeld de burgers beter beschermen. De meeste gemeenten in Oost-Brabant hebben de normen echter versoepeld ten gunste van de veehouderij; dus meer mensen in de stank. De nieuwe gemeenteraad kan dus echt iets betekenen voor haar burgers.
  3. De Natuurbeschermingswet. Die moet de 162 Natura-2000 gebieden in Nederland beschermen. Er zijn vele soorten bedreiging, maar bemesting met stikstof is sinds een gerechtelijke uitspraak in mei 2019 het meest in het oog springend. Stikstof komt in ons gebied vooral uit de veehouderij in de vorm van

ammoniak. Zeldzame planten en dieren verdwijnen hierdoor. De Oeffelter Meent is het enige Natura 2000 gebied in de gemeente Land van Cuijk, maar we moeten ook rekening houden met de uitstoot die over de Maas gaat en naar Venray. Je mag een bedrijf niet meer stikstof op een dergelijk gebied laten uitstoten. Als je toch iets wil, dan moet je een andere boer uitkopen. Extern salderen heet dat. Probleem is dat er veel oude rechten worden opgekocht, die niet meer gebruikt worden. Op papier klopt het dan, maar netto schiet de natuur er niks mee op. Integendeel. Gebakken lucht dus. Dit is een provinciale bevoegdheid, dus minder van toepassing op een gemeente. Die

kan echter in haar bestemmingsplan wel wat betekenen. En..... lege vergunningen kunnen al jaren worden ingetrokken. Veel gemeenten doen dat niet. Sint Tunnis was een uitzondering.

Eigenlijk is het van de zotte, dat er nog steeds geld geïnvesteerd wordt in nieuwe stallen, terwijl de overheid bestaande stallen gaat opkopen, om de natuur te redden: dweilen met het varken open?

We zien het overal om ons heen. De Boerenbond in Wanroij, icoon van de intensieve veehouderij zal als Korenveld de naam zijn van een nieuwe woonwijk. De skyline van Wanroij zal voorgoed veranderen.

Boerenbond Wanroij

Verkiezingsbeloften – energie & klimaat

Hoe hebben de partijen die zitting hebben gekregen in de nieuwe gemeenteraad geantwoord op onze vragen over het thema ‘energie en klimaat’? Wat zijn hun verkiezingsbeloften op dit gebied?

Kunt u twee speerpunten van uw partij noemen om de uitstoot van CO₂-te verminderen?

Team Lokaal: aanplant 90000 bomen (voor elke inwoner één) + opslag in de bodem

CDA: duurzame energie (zon en wind) + alternatieve woningbouw (korting op clt- en houtskeletbouw)

SP: waterkrachtcentrales in de Maas + aqua- en geothermie

VVD: (eerst) zonne- en (dan) windenergie op korte termijn; kernenergie op lange termijn

D’66: circulaire landbouw + elektrificatie verkeer (buurtbussen)

LPG: lokale loketten in elk van de 5 huidige gemeenten (= minder vervoersbewegingen) + lokale energiecorporaties (zorgen voor draagkracht)

GL/PvdA: meer duurzame energie (klimaatneutraal in 2040) + minder beesten

Forum voor Democratie: CO₂-uitstoot in Nederland is maar heel gering; verlagen betekent de economie de nek omdraaien

Liberaal Land van Cuijk: zonnepanelen op daken en openstaan voor nieuwe technieken als aardwarmte en waterstof + alleen CO₂-neutraal bouwen

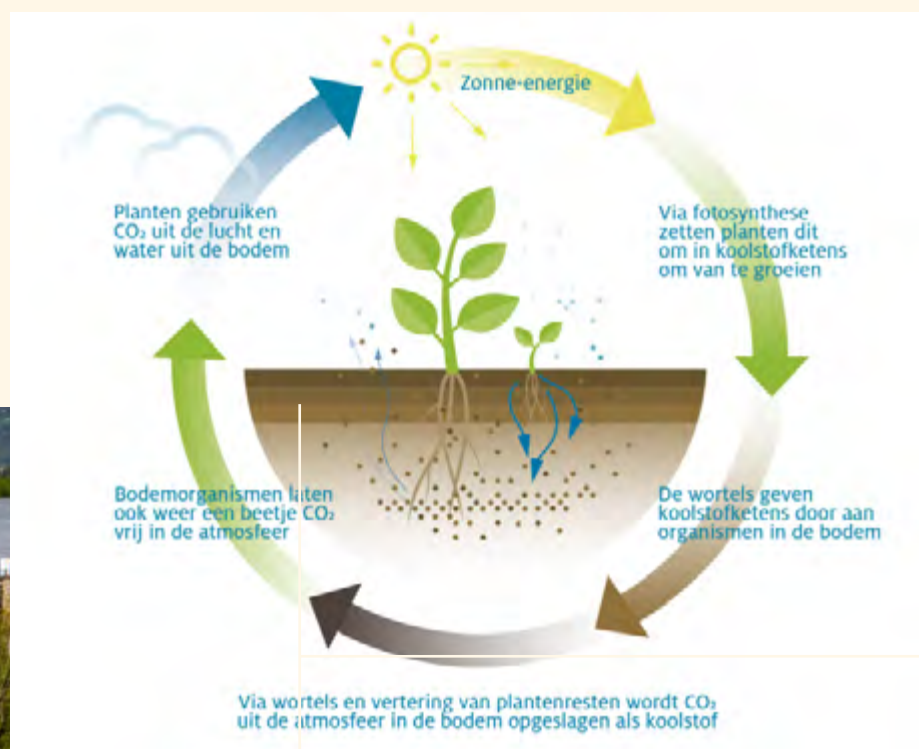
Hoe denkt uw partij over kern-energie, bijvoorbeeld een centrale, hier aan de Maas?

Team Lokaal, GL/PvdA en Liberaal Land van Cuijk willen dit alleen toestaan als het afvalprobleem opgelost kan worden; maar het is dan hooguit een lange-termijnoplossing. Dit afvalprobleem is voor de SP reden om er tegen te zijn, en voor D’66 – dat niet principieel tegen kernenergie is – reden om er niet vóór te zijn. Het CDA ziet kernenergie als een lange-termijnoplossing, als zonne- en windenergie te kort schieten, net als de LPG, die géén kerncentrale in ons gebied wil. De VVD is vóór kernenergie, dus ook in het Land van Cuijk zou indien nodig een kerncentrale gebouwd kunnen worden. *Forum voor Democratie* is voorstander van thoriumcentrales, óók in het Land van Cuijk.

In 2050 moet Nederland van het gas af zijn. Welke maatregelen moet de gemeente nú nemen?

Team Lokaal wil starten met energiebesparing en zonnepanelen aanleggen. *CDA, SP, VVD* en *Liberaal Land van Cuijk* pleiten voor woningisolatie; de *SP* wil gasleidingen gaan gebruiken voor waterstof. De *VVD* wil nieuwbouw gasloos, en *D’66* wil nieuwbouw energieneutraal. De *LPG* wil kijken wat pilots andere gemeenten opleveren, terwijl *GL/PvdA* zelf zo’n pilot wil doen. *Forum voor Democratie* wil niet van het gas af, want het is een schone brandstof.

CO₂-opslag in bodem

Waterkrachtcentrale © Milieu Centraal

Klimaat en biodiversiteit kunnen prima samengaan

In gesprek met oud-voorzitter Henk Teusink worden dilemma's van de transitie naar een duurzame energievoorziening verkend.

Door Maiken Larsen

“Het dilemma dat overal in Nederland speelt is de strijd om schaarse ruimte. Dat gaat nu om woningbouw; om het extensiveren van de landbouw (meer land per dier); meer natuur mogelijk maken en zonneparken. Al die vier doelstellingen zijn legitiem,” aldus Henk Teusink, oud-voorzitter van de milieuvereniging. “Zonneparken kunnen ook niet op veel andere plekken dan op landbouwgrond. Gemeenten hebben niet in de hand waar ze komen: ze kunnen enkel zoekgebieden benoemen en gebieden uitsluiten. De gebieden die ze uitsluiten zullen doorgaans natuurgebieden zijn. De biodiversiteit in natuurgebieden is tenslotte al belast door de stikstofuitstoot in de regio. Waar te veel stikstof is verdwijnen planten en komen alleen bramen en brandnetels terug. Wat neem je serieuzer: het klimaatprobleem of biodiversiteit, dit dilemma komt regelmatig terug. Je moet ze naast elkaar zetten, samen laten gaan.”

Landschappelijke inpassing optimaliseren

Henk noemt twee gevallen waar hij hieraan werkte. Hij werd betrokken bij de inpassing van een zonnepark bij Haps. “De politiek moet een verklaring geven van geen bedenkingen. In het geval van een zonneparkplan bij Haps was de inpassing ver onder de maat. Op de plek waar de zonnepanelen gepland waren stonden oude varkensstallen. De varkensboer woonde er niet, had geen binding met het dorp en gaf zelfs aan de

mazen van de wet op te zoeken. In deze situatie was de keuze voor wat er met het terrein moest gebeuren niet zo moeilijk, liever zonnepark dan stallen. We hebben de politiek weten te overtuigen dat er eisen kwamen aan de afrastering en de hoeveelheid groen. Zo kunnen in het nieuwe plan dassen door de afrastering; is er een driedubbele rij met struiken om de velden heen; kunnen schapen onder de panelen door; kan er bloemrijk grasland onder en is de beplanting inlands bosplantsoen, met onder meer hazelnoot en Gelderse roos. Vaak wordt gekozen voor laurier omdat het groen en snel groeiend is, maar dit heeft weinig waarde voor de biodiversiteit. In Sint Hubert benaderde een pioenrozenkweker ons voor advies over omschakeling op zonnepanelen. Teelt van pioenrozen is, net als van lelies en gladiolen, funest voor de bodem. Onze ervaring is dat als boeren de landschappelijke inpassing echt goed verzorgen, maatwerk

maken hiervan, dan is het positief voor de biodiversiteit zowel als voor het klimaat.”

Samen dingen doen

Henk trekt zich steeds meer terug uit vrijwilligersactiviteiten, maar blijft actief in de lokale Cuijkse Natuur- en Milieuwerkgroep. “Het is een groep waar tegenovergestelde belangen in zitten, ook de ZLTO zit bijvoorbeeld in de groep. Het mooie is dat we samen alles kennen, alle greppels in het buitengebied tot welk stuk land niet gebruikt wordt. Hierdoor kunnen we samen dingen doen. Zoals met verschillende partijen een bloempluktuin realiseren op zo'n stuk grond. Als we een bloedhekel aan elkaar zouden hebben lukken dit soort initiatieven niet. Wij weten elkaar te vinden. Boeren bellen ons ook wel eens als ze zich zorgen maken over iets wat ze hebben gezien. Zo'n goede verstandhouding is ook voor de milieuvereniging belangrijk. Dat

Pluktuin Cuijk, vorm van natuurcompensatie.

we soms processen voeren vinden boeren en gemeenten niet leuk, maar je vraagt ook de vakbond niet om stakingen op te geven. Het is onze rol om luis in de pels te zijn, maar dat belet ons niet om plezierig het gesprek met alle gesprekspartners aan te gaan, opkomend voor het belang van milieu en klimaat.”

Iedereen het eens

Het samen eens worden zal centraal hebben gestaan voor de coalitieverklaring van het nieuwe Land van Cuijk, zo meent hij. “Zaken zijn met een hoog abstractieniveau verwoord, zodat iedereen het erover eens kon

worden. Maar,” voorspelt Henk: “the devil is in the detail: de verschillen zullen aan het licht komen, dat gaan we nog zien, met name in het landbouw dossier. Tenzij overigens dat het landelijk beleid steviger wordt ten aanzien van de transitie van de landbouw. Dan wordt het makkelijker voor de gemeente om veranderingen door te voeren.” De woorden die in de coalitieverklaring aan de agri-food sector zijn gewijd – de enige die wordt genoemd – vielen hem op: respect voor de sector vanwege diens ondernemende rol in de samenleving, het innovatief vermogen; oog voor dierenwelzijn, gezondheid en gezonde voeding en het geven van vertrouwen en het bieden van kansen voor deze sector. Met een glimlach: “dat zijn woorden die de milieuvereniging niet aan de sector zou wijden.”

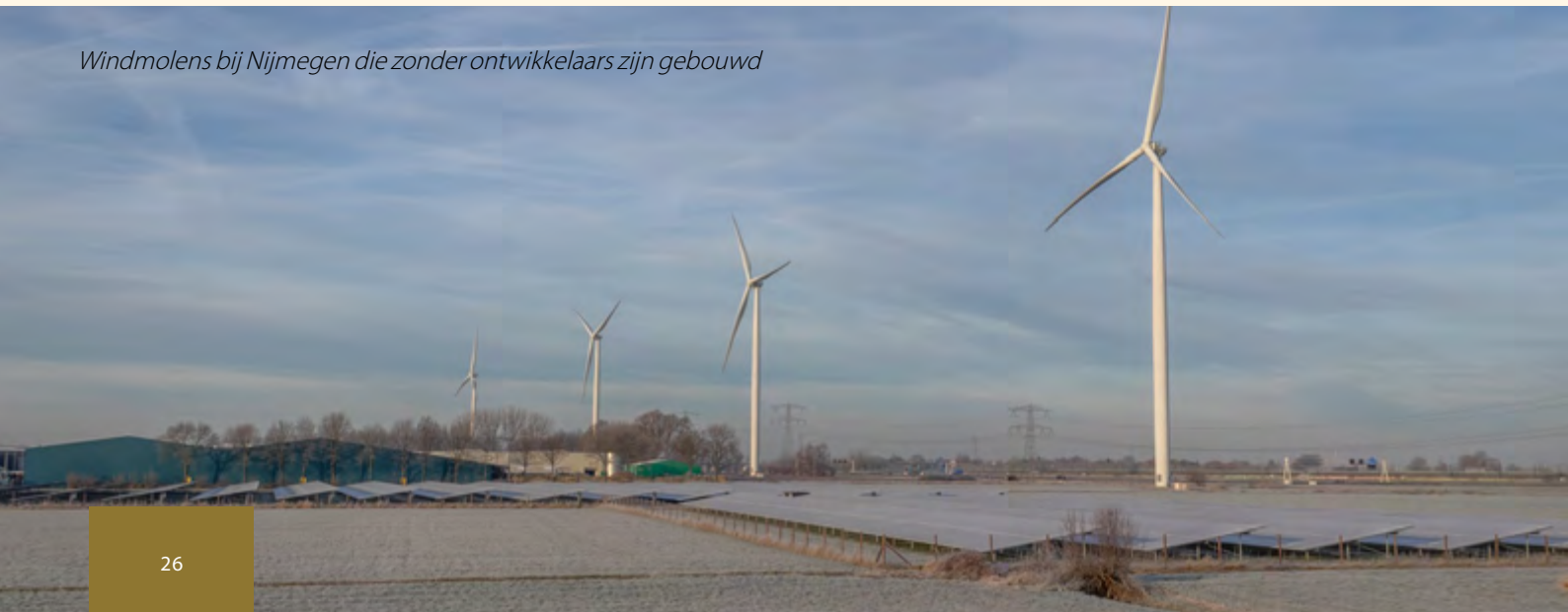
“Natuurlijk had ik liever gezien dat 2040 het doel was geweest voor een klimaatneutraal Land van Cuijk en niet 2045. Toch lijken alle vier de coalitiepartners het eens te zijn dat de klimaatproblematiek een aanpak vereist waarbij de energievoorziening snel CO₂ neutraler moet worden.” Er zijn maar twee echte mogelijkheden volgens Henk: wind en zon. Hij was betrokken bij de oude gemeente Cuijk en daar waren geen plekken voor windmolens omdat deze voor verstoring van de radars van

luchtmachtbasis Volkel kunnen zorgen. Alleen zonne-energie bleef toen als optie over. Dat is jammer vindt Henk: “Eén windmolen wekt ongeveer evenveel op als 10 hectare zonneparken.”

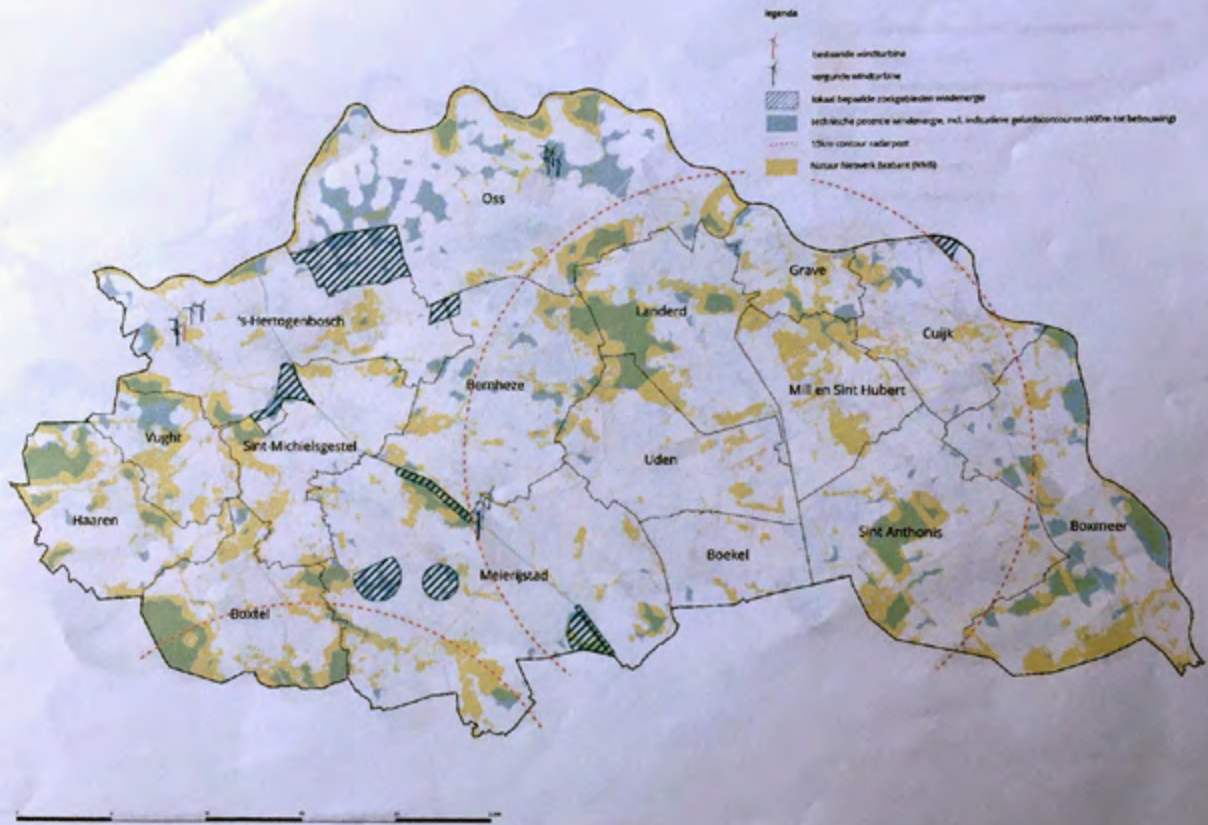
Belemmeringen

“Bij zonne-energie gaat het meteen om veel hectares en dan komt het dilemma: waar leg je die? De eerste optie zijn altijd daken. Hier redden we het echter niet mee. Helaas laten de constructie van de daken op de grote bedrijfs-blokkendozen niet toe dat er panelen op gelegd kunnen worden. Er is een wetswijziging in de maak waardoor gemeenten bedrijven kunnen gaan verplichten dat de daken geschikt worden gemaakt. Het is ook beperkt wat je als energie coöperatie op andermans daken kunt, zoals op daken van (landbouw)bedrijven. Verzekeraars kunnen lastig gaan doen en je weet niet wat er bij een eventueel faillissement met de panelen gebeurt.” Het Cuijks energielcollectief, de coöperatie waar Henk aan deelneemt, heeft daarom panelen gelegd op gemeentelijk eigendom, zoals de schouwborg en de gemeentewerf. Henk ziet mogelijkheden langs de snelwegen. Zo zou je geluidswallen kunnen combineren met het leggen van zonnepanelen.

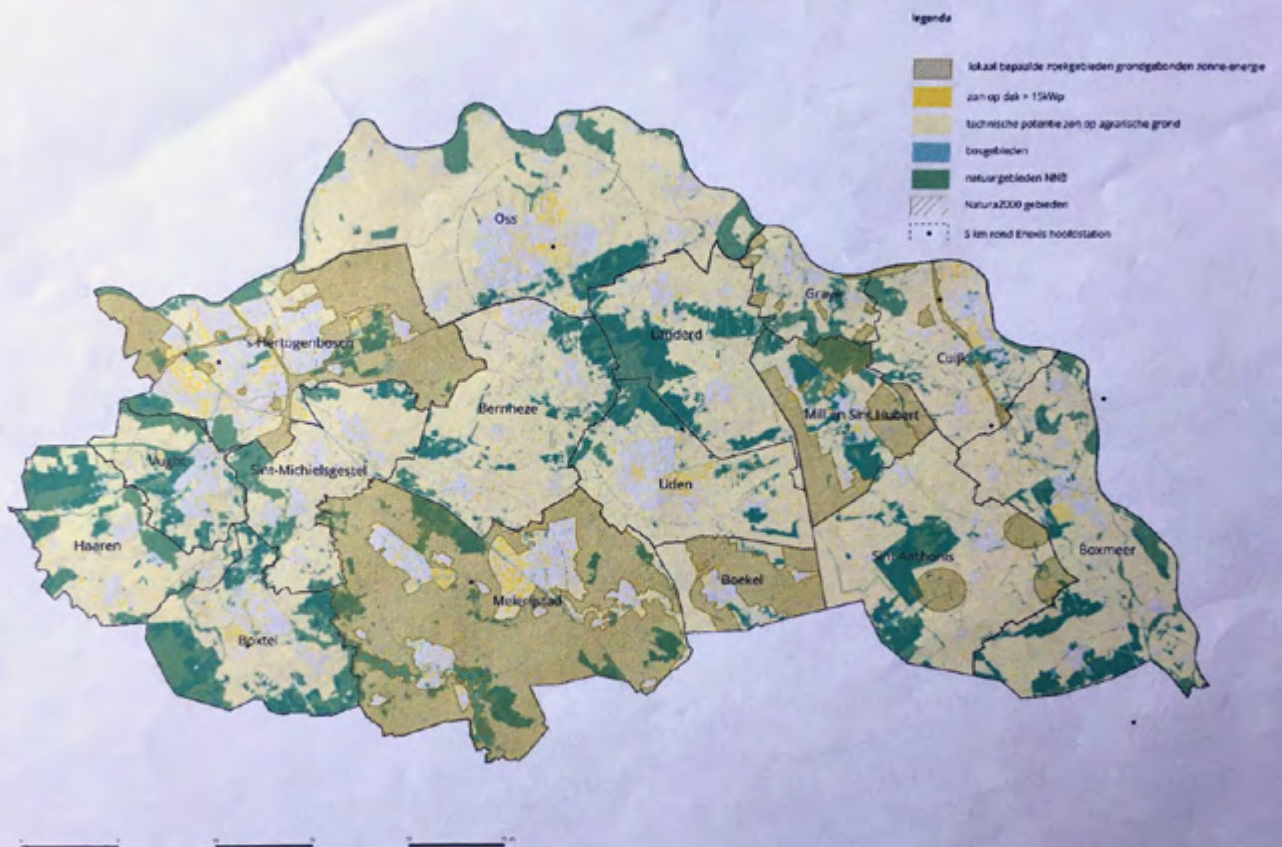
Windmolens bij Nijmegen die zonder ontwikkelaars zijn gebouwd

Zoekgebiedkaart windmolens in Land van Cuijk

Zoekgebiedkaart zon in Land van Cuijk

“Een rem op de ontwikkeling van duurzame energie via zon en wind momenteel is dat parken hun stroom niet goed kwijt kunnen omdat de netwerken het niet aan kunnen. Gelukkig is dit – kostbare – probleem oplosbaar, en wordt hier hard aan gewerkt.”

Gas en kernenergie

De transitie naar gasvrij verwarmen, hoe ziet Henk dit? “Er zijn nog geen echte oplossingen, waar geen warmte van industrie in de buurt is moet waarschijnlijk langzaam de overstap worden gemaakt naar elektrisch, via een warmtepomp. Ik hoop dat waterstof een oplossing brengt.”

De nieuwe regering wil kernenergie onderzoeken. Zou een minder bevolkt gebied dichtbij een rivier zoals het Land van Cuijk volgens hem in aanmerking komen? Henk denkt dat dit niet realistisch is, mede gezien de enorme hoeveelheden benodigd koelwater. Hij houdt het op de Eemshaven en bij Borssele. “Vanwege de belasting voor volgende generaties mensen, flora en fauna, zijn fossiele en nucleaire energie binnen de milieuvereniging uit den boze.”

Gezamenlijke energiestrategie opent mogelijkheden

Henk was teleurgesteld dat in de RES (Regionale Energie Strategie) voor Noordoost Brabant was besloten dat iedere gemeente zijn eigen energiestrategie zou opstellen en zelf verantwoordelijk zou worden voor opwek en verbruik. “Als je samenwerkt met de hele regio kun je veel meer bereiken. Dat zat er niet in voor de RES, maar de nieuwe gemeente opent nu mogelijkheden. Het is nog onduidelijk hoe de vijf gemeentelijke energie strategieën gaan worden samengevoegd. Zo had Boxmeer bijvoorbeeld windenergie uitgesloten, terwijl het wel zou mogen bij Vierlingsbeek bijv. “Wat gaat de nieuwe raad nu zeggen? Misschien vinden zij windmolens bij Vierlingsbeek wel een reële optie,” aldus Henk, die dit positief zou vinden.

Windprojecten zonder ontwikkelaars

Hij maakt zich niet druk om landschapsvervuiling. Niet ver van zijn landelijk gelegen woonplaats ligt de snelweg, en dat is goed te horen. “Er is een eis dat windmolens 1500 meter

van bewoning af moet staan. Dat halen we nergens in het Land van Cuijk.” Er wordt in alle projecten tegenwoordig naar 50% deelname van omwonenden gestreefd. Deelname zorgt in veel gebieden voor grotere acceptatie van windmolens, en zeker als het op eigen grond komt. Deze financiële participatie vindt Henk belangrijk, al vindt hij het ook jammer dat deelname enkel financieel draagkrachtigen ten goede komt. Mede om die reden zou hij het liefst terug gaan naar energie als een openbare nutsvoorziening. “Projectontwikkelaars strijken nu vaak met de winst, terwijl het ook zonder hen kan. Vier Nijmeegse windmolens zijn gebouwd zonder tussenkomst van ontwikkelaars. Als gemeente zou je het ook kunnen ontwikkelen en dan kan het geld terugvloeien naar de samenleving. Het was vroeger heel normaal dat gemeenten zelf zorgden voor openbare nutsvoorzieningen, zoals gas, water en elektriciteit. Waarom zou dat nu niet weer opnieuw kunnen?”

Opgave lid / gezinslid / donateur milieuvereniging Land van Cuijk

Omdat ik het goede en belangrijke werk van de Milieuvereniging Land van Cuijk 'natuurlijk' graag wil ondersteunen, geef ik mij op als lid / gezinslid / donateur*: (doorhalen wat niet van toepassing is!)

Voornaam: _____ Voorletters: _____ Achternaam: _____ Geslacht: M / V*

Adres: _____ Postcode: _____ Woonplaats: _____

E-mailadres: _____ Telefoon nr.: _____

Handtekening: _____ Datum: _____

De jaarlijkse contributie bedraagt € 17,50 voor leden en € 2,50 voor gezinsleden (tweede of volgende leden in één gezin of andere samenlevingsvorm). Donateurs die een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar betalen ontvangen, evenals de leden, het verenigingsblad Bladgroen.

Wilt u zo vriendelijk zijn deze bon uit te knippen en in een gesloten enveloppe te sturen naar:

• Milieuvereniging Land van Cuijk - Beerseweg 10 - 5451 NS Mill

Kun je zonneparken in het landschap laten passen?

Door Theo Wijnhoven en Wygard Braspenning

Onze energievoorziening is steeds meer een probleem aan het worden, daar hoeven we onze lezers niet van te overtuigen. Fossiele brandstof is eindig en vervuilend. Onze houtvoorraad is beperkt en het stoken ervan is vervuilend. Kernenergie brengt problemen met zich mee in de sfeer van beheersing van techniek en gevolgen daarvan en de termijn waarop het een duurzame oplossing zou kunnen zijn. Een oplossing voor onze energievoorziening is op niet erg lange termijn geboden. Daarmee durven we de stelling aan dat windmolens en zonneparken een onderdeel zijn van de energievoorziening van de nabije toekomst. Overigens hebben die voorzieningen naast positieve ook negatieve kanten. In dit artikel proberen we een aantal aspecten van zonneparken toe te lichten.

Om te beginnen lijken veel van de eerste zonneparken niet erg op een park. De spiegelende vlaktes van panelen waar niets onder of naast groeit kennen we en ze roepen

negatieve gevoelens op. Dat er soms goede landbouwgrond voor wordt opgeofferd of dat de natuurlijke omgeving negatief wordt beïnvloed zijn veel gehoorde bezwaren. Maar er zijn ontwikkelingen en onderzoeken om een betere inpassing en een combinatie van functies op te zetten. Onder andere het Nationaal Consortium Zon in Landschap zoekt naar de mogelijkheden om zonneparken in ons kleine dichtbevolkte land in het landschap in te passen. De bedrijven in dit consortium delen samen met TNO de kennis over het inpassen van zonneparken. Met daarbij hoe zo'n park gecombineerd kan worden met andere functies.

Bij het project Symbizon wil men de landbouwtransitie samenbrengen met de energietransitie. Een van de ideeën is om stroken verschillende gewassen af te wisselen met stroken panelen. Dat kan enerzijds de infectiedruk van ziekten op de gewassen verminderen. Door te kiezen voor verschillende gewassen kunnen bijvoorbeeld

kruiden onder de panelen groeien. De kruiden kunnen insecten aantrekken die voor een natuurlijke plaagbestrijding zorgen. Dat is dan ook bevorderend voor de biodiversiteit.

In het buitengebied zien we nogal eens folie boven gewassen om bijvoorbeeld fruit tegen te felle zon te beschermen. In plaats van die folie zouden doorzichtige zonnepanelen geplaatst kunnen worden. Minder plastic-afval en meteen energieopwekking.

Bij solarpark De Kwekerij in de gemeente Bronckhorst speelt biodiversiteit een rol in de aanpak. Planten en dieren krijgen de ruimte tussen de panelen. Een wadi voor het opvangen van water, schapen om de begroeiing kort te houden en wandelpaden voor de mensen in de omgeving.

Na 25 jaar nog goede bodem

Uiteindelijk zal het op een dergelijke manier moeten. Meestal geldt een concessie voor zonnepanelen voor een beperkte tijd, bijvoorbeeld 25 jaar. De bodem zal daarna toch ook nog

ergens voor moeten kunnen dienen. Panelen tegen elkaar aan geplaatst en met een vaste opstelling zullen een slechte invloed hebben op de bodem. Panelen moeten verder van elkaar af, ze moeten draaibaar zijn om in te spelen op de hoeveelheid zonlicht op een dag. Bij een goede aanpak zou wel eens een betere situatie

kunnen ontstaan dan een exploitatie als landbouwgrond en bijbehorende 'gewasbeschermingsmaatregelen'. Vooral zou er dan een positieve invloed naar de biodiversiteit en de natuurlijke omgeving kunnen ontstaan.

Een zonnepark dat park mag heten

Als je eenmaal aan het denken en fantaseren gaat dan zijn er nog veel meer mogelijkheden. Bekijk het plaatje van de stichting Koggenland Energie Neutraal voor het zonnepark Berkhout maar eens goed. Als het terrein maar groot genoeg is dan is van alles mogelijk. Op hun website is hun toekomstbeeld geschetst. Onder de zonnepanelen groeien fruitbomen, grazen runderen en lopen kippen. Rondom is water waarin gezwommen kan worden, er lopen wandel- en mountainbikeroutes, er is ruimte voor een voedselbos en natuureducatie. Als daarbovenop ook beheermaatregelen genomen worden van maaien en afvoeren dan zal er vershraling plaatsvinden die biodiversiteit zal bevorderen. Een dergelijke aanpak zorgt voor draagvlak en acceptatie.

Conclusie

Gaat dit allemaal veel navolging vinden? Volgens ons staat of valt dit bij de ruimtelijke ordening en de wil van een gemeente om zo om te gaan met de energietransitie. Om het plaatsen van zonnepanelen dan te omschrijven als het opofferen van kostbare landbouwgrond is naar ons idee contraproductief. Natuurlijk

hebben we landbouwgrond nodig voor de verbouwing van voedsel. Maar landbouwgrond die zodanig beheerd wordt dat de opbrengst maximaal moet zijn en er onvoldoende rekening gehouden wordt met de gevolgen voor de omgeving hebben we genoeg. Daar treuren wij niet om als die wordt ingericht voor zonnepanelen en dan vooral voor gebieden die met recht park mogen heten.

Blijft over: aan wie geef je de mogelijkheden om zonneparken aan te leggen. Om veel redenen is het zinvol om vooral lokale energiecollectieven hier een grote rol in te laten spelen. De opbrengst komt dan, minstens deels, ten goede aan degenen die de overlast ervaren. Dat geldt dan voor de opgewekte energie en ook voor de financiële opbrengst. Daarnaast

zal de insteek van goede inpassing in landschap meer aandacht krijgen. De motivatie om de inrichting zó te doen dat ook de biodiversiteit er mee gediend is zal daar deel vanuit maken.

Aanbeveling

Aan een gemeenteraad is het de taak om de volgende drie criteria te volgen:

1. Betrek omwonenden en gemotiveerde burgers uit een iets grotere omgeving vanaf het begin. Laat hen een belangrijke stem in de keuze van het bedrijf (of bedrijven) die de uitvoering op zich nemen. Geef hen ook de kans om een belang in de onderneming te nemen. Door lokale initiatieven ontstaat er een besef van eigen verantwoordelijkheid en kracht om

de oplossingen te vinden.

2. De ruimtelijke inpassing afwegen met het natuurbelang en de leefomgeving van de bewoners.
3. Bevordering van biodiversiteit moet een voorwaarde zijn bij de realisatie van een zonnepark.

JAARGANG 43 - 1

Ontwerp en druk: dotkom design, Sint Anthonis